

*Секція: Економіка природокористування та сучасні проблеми охорони
навколишнього середовища: соціально-відповідальний підхід*

Печенюк А.В., к.е.н., доцент

*Подільський державний аграрно-технічний університет,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

Печенюк В.І., к. с.-г. н, доцент

*Подільський державний аграрно-технічний університет,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

Печенюк А.П., викладач

*Київський університет туризму, економіки і права,
м. Київ, Україна*

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНИХ ІНСТРУМЕНТІВ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

З кожним роком все більш актуальною стає проблема зростання антропогенного навантаження на навколишнє середовище. Негативні наслідки діяльності людини у світових масштабах призвели до екологічних змін, які сьогодні стали реальною загрозою для земної цивілізації.

Певне зниження антропогенного тиску на довкілля в Україні останніми роками обумовлене переважно не так ефективними природоохоронними заходами, як значним промисловим спадом

виробництва. Хоча й при цьому рівень техногенного навантаження на навколишнє середовище в Україні у 4–5 разів перевищує аналогічний показник розвинутих держав [3, С. 87].

Першопричинами екологічних проблем в країні, насамперед, є:

- значна частка ресурсо- та енергоємних галузей у структурі економіки;
- високий рівень зносу основних фондів підприємств і організацій;
- недосконалість існуючої системи державного управління у сфері охорони довкілля;
- низький рівень екологічної культури громадян;
- масові порушення вимог природоохоронного законодавства.

Необхідність побудови ефективної екологічної політики України обумовлена потребою національного розвитку, підвищенням рівня життя населення, вимогами колективної екологічної безпеки, прагненням інтеграції країни в європейське співтовариство. Реалізація такої політики дозволить значною мірою узгодити соціальні та екологічні завдання суспільства на шляху до вирішення проблеми глобальної екологічної кризи [5].

Право людини на безпечне середовище та якість довкілля належить до однієї з головних фундаментальних цінностей цивілізації. Тому на часі формування нової філософії взаємодії природи і людини, адже розробки у цій галузі в нашій країні мають ще досить фрагментарний та суперечливий характер [6, С. 136].

Для вирішення еколого-економічних проблем необхідно забезпечити реалізацію ефективної екологічної політики, під якою слід розуміти цілеспрямовану діяльність держави, спрямовану на забезпечення екологічної безпеки та раціональне використання, охорону і відтворення природних ресурсів [4, С. 98].

В Україні застосовується система інструментів екологічної політики, яка в цілому відповідає прийнятій в Європі концепції упередження порушень у сфері охорони довкілля. Державою декларується стимулювання природокористувачів до ефективного і раціонального використання природних ресурсів [8, С. 213].

Основні принципи екологічної політики України викладені у Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» (1991 рік) [2]. В 2011 році прийнято Закон України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» [1], яким задекларовано мету та принципи національної екологічної політики, її стратегічні цілі та завдання, інструменти та етапи реалізації, передбачено очікувані результати виконання стратегії. Діючим є ряд інших нормативно-правових актів у сфері охорони довкілля.

Проте слід відмітити складність реалізації ефективної екологічної політики України в непростих політичних умовах, що часто призводить до конфліктних ситуацій. Непоодинокими є факти тиску на екологічні інституції, лобіювання відомчих інтересів певними владними та приватними структурами [5].

На практиці законодавча база України поки що не здатна забезпечити достатній рівень екологізації економіки країни [8, С. 213].

Оцінювати екологічну систему не можна лише з «ресурсної» точки зору, – її слід сприймати як «природні основні фонди», які вимагають фінансування, збереження, відновлення [3, С. 83]. За підрахунками деяких дослідників, вдала реалізація заходів щодо охорони довкілля в глобальному масштабі потребує значних вкладень, які складають 5–10% від річного світового валового продукту [6, С. 137].

Ефективність екологічної політики можна оцінити за трьома основними критеріями:

1) стан здоров'я населення (тривалість життя; показники рівня народжуваності та смертності тощо);

2) рівень дієвості системи управління довкіллям (показники збалансованості природокористування);

3) показники стану довкілля (рівень забруднення атмосфери, водних і земельних ресурсів, розміри рекреаційних зон і заповідних територій тощо) [3, С. 87].

Інструменти регулювання у сфері природокористування умовно можна поділити на чотири групи: 1) адміністративні; 2) економічні; 3) ринкові; 4) методи управління, засновані на активній участі громадськості [8, С. 213].

Величезне значення для розв'язання проблеми охорони довкілля має формування екологічної культури, як вирішального чинника в гармонізації відносин суспільства і природи. Тому зусилля держави мають бути спрямовані на формування і тотальне поширення екологічної культури, екологічної освіти, які би відповідали вимогам часу [6, С. 138].

Екологічне виховання має бути спрямоване на формування в громадян глибоких і міцних екологічних знань, розуміння органічної взаємозалежності та єдності людини і довкілля, необхідності та значущості охорони навколишнього середовища і раціонального використання ресурсів, виховання особистої відповідальності за стан довкілля.

Екологічна освіта покликана надати можливість населенню зрозуміти складний характер навколишнього середовища, сприяти усвідомленню людством економічної, політичної та екологічної взаємозалежності сучасного світу [6, С. 140].

Стратегічні завдання екологічної політики в Україні можна розділити на дві групи заходів:

1) суттєве зниження в загальнодержавних масштабах рівня ресурсо- та енерговитрат;

2) побудова системи управління, яка б унеможливила посилення техногенного тиску на довкілля [3, С. 87].

Перспективний підхід до стратегічного розвитку в сучасних умовах пов'язується із переходом від індустріального до постіндустріального технологічного способу виробництва. У структурі такої економіки переважає сфера послуг, а основними ресурсами її зростання є знання та інформація. Основою для структурної перебудови української економіки має стати поєднання прискореного індустріального розвитку з стимулюванням інноваційних процесів за напрямками: освіта, наука, високі технології [7].

Ефективний соціально-економічний розвиток передбачає одночасне задоволення матеріальних і духовних проблем населення, забезпечення раціонального та екологічно безпечного виробництва, ефективного збалансованого використання природних ресурсів, створення належних умов для здоров'я людини, збереження та відтворення довкілля.

Література:

1. Закон України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2818-17>.

2. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>.

3. Биркович В.І. Екологічна політика України та проблеми сталого розвитку / В.І. Биркович // Наукові розвідки з державного та муніципального управління. – 2015. – №1. – С. 82–89.

4. Васильева Е.Э. Экономика природопользования / Е.Э. Васильева. – Минск: БГУ, 2012. – С. 98–106.

5. Глуха В.В. Актуальні проблеми та перспективи державної екологічної політики України / В.В. Глуха. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/apdu/2016-1/doc/2/07.pdf>

6. Колєнов О.М. Сутність екологічної політики в контексті державного управління / О.М. Колєнов. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nuczu.edu.ua/sciencearchive/PublicAdministration/vol4/20_2016.pdf

7. Малиш Н.А. Екологічна політика: конфліктність, стратегія, тактика / Н.А. Малиш. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://academy.gov.ua/ej/ej10/doc_pdf/Malysh.pdf

8. Ушакова-Кирпач І.М. Сучасні аспекти реалізації економічних інструментів екологічної політики України / І.М. Ушакова-Кирпач // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2015. – Вип. 2(57). – С. 210–217.